

Hypertekst schrijven en observerend leren als didactiek.

Effecten op schrijfvaardigheid en kennisverwerving

1 februari 2011

Auteurs: [Martine Braaksma](#), [Gert Rijlaarsdam](#), [Huub van den Bergh](#)

Volume: [40](#)

Nummer: [3](#)

Pagina's: [3-23](#)

Documenten

- [vonk_jrg40_028.pdf](#)

3 hypertekst schrijven en observerend leren als didactiek effecten op schrijfvaardigheid en kennisverwerving martine braaksma gert rijlaarsdam en huub van den bergh schrijftaken in het secundair onderwijs vervullen twee functies binnen het school vak nederlands gebruiken we schrijftaken in de context van schrijven als communicatie leerlingen leren verschillende tekstsoorten te schrijven meestal in een communicatieve setting bijvoorbeeld een opinierend artikel schrijven voor een krant bij andere schoolvakken zoals geschiedenis schrijven leerlingen ook maar dan in de context van schrijven om te leren schrijftaken zijn dan leermiddel of toetsmiddel n de praktijk van het vak ganiseerd als een netwerk en waarin tekst nederlands zijn we in het blokken met elkaar zijn verbonden via algemeen meer gericht op hyperlinks actieve verwijzingen door op de vaardigheid schrijven dan een hyperlink te klikken op de epistemologische functie kan de lezer van de ene van de schrijfhandeling wat leerlin pagina naar de andere in de praktijk van gen opsteken van het onderwerp waar pagina navigeren rouet het vak nederlands over ze schrijven en hoe we die functie kun e a 1996 het meest zijn we in het nen versterken is meestal niet aan de orde bekende voorbeeld van alge meen meer of het moet in literatuuronderwijs zijn waar een hypertekst is een gericht op de we leerlingen van alles laten schrijven om website op een website vaardigheid aan te tonen dat ze de literaire tekst begre is het mogelijk om op schrijven dan op pen hebben zie kiest en rijlaarsdam 2006 een woord of een zinne de episte mo in vonk 35 5 tje te klikken en daarmee logische functie van naar informatie op een de schrijfhandeling ict speelt bij beide functies van schrijven andere pagina te gaan in een belangrijke rol bij het opzoeken van het woord of de zin informatie en bij het her schrijven en pre waarop geklikt wordt bevindt zich de senteren van tek-

sten leerlingen kunnen er hyperlink de connectie tussen de twee pagi voor kiezen een hypertext te ontwerpen na s een ander voorbeeld van een hyper een digitale tekst waarin informatie is geor tekst is een encyclopedie op cd rom februari 2011 nummer 3 40e jaargang 4 tot nu toe waren praktijk en onderzoek van dubbelkrachtig onderwijs schrijfvaardigheid meestal gericht op het schrijven van teksten in de traditionele line hypertext schrijven aire papieren vorm en op de ontleding van de verschillende fasen van het schrijfproces verondersteld wordt dat het schrijven van hieraan ten grondslag liggen twee assump hypertexten kan leiden tot een verhoging ties over leren 1 gelijkheid van taken als van verschillende leeruitkomsten zoals crea leerlingen een lineaire tekst moeten leren tief denken complexere kennisstructuren of schrijven dan moet het leerproces daadwer een betere schrijfvaardigheid zie bijvoor kelijk over zo n lineaire tekst gaan en 2 beeld haas wickman 2009 en macarthur oefening baart kunst als leerlingen moe 2006 het schrijven van hypertexten wordt ten leren schrijven dan moeten ze ook dan niet gezien als een doel leren hypertext daadwerkelijk schrijven sten schrijven maar als een middel leren door het schrijven van hypertexten in een wij wilden deze twee assumpties over leren eerdere studie vonden we inderdaad een weerleggen om zo het schrijfonderwijs te positief effect van het schrijven van hyper verbeteren we hebben daarvoor twee leer tekstachtige schrijftaken op schrijfvaardig arrangementen ontwor heid braaksma rijlaarsdam janssen pen leren schrijven door 2007 leerlingen die hypertexten schre hypertexttaken hypertexten te schrijven ven planden en analyseerden vaker dan bieden leerlingen assumptie 1 en obser leerlingen die lineaire teksten schreven dat veel mogelijkheden verend leren of leren bleek van belang voor de kwaliteit van de om te oefenen schrijven door de proces tekst leerlingen die vaker planden en analy met plannen en sen van andere schrijvers seerden tijdens het schrijven van de hyper analyseren te bekijken in plaats van tekst schreven niet alleen een betere hyper zelf teksten te schrijven tekst maar ook een betere lineaire tekst assumptie 2 de effecti transfereffect hypertexttaken bieden viteit van deze twee leer leerlingen kennelijk veel mogelijkheden om arrangementen is op twee variabelen te oefenen met plannen en analyseren getoetst de schrijfvaardigheid de kwaliteit van de tekst en de schrijfprocessen en de de verwachting dat hypertext schrijven een kennisverwerving van het onderwerp waar positieve invloed kan hebben op kennisver over de leerling schrijft werving is gebaseerd op het model van knowlegde transforming bereiter scar in dit artikel bieden we informatie over het damalia 1987 schrijven wordt gezien als onderzoek1 en het lesmateriaal en doen we een manier om kennis te transformeren en verslag van experimenten met leerlingen uit daarmee om kennis op te doen wie schrijft de bovenbouw van het secundair onderwijs moet de kennis namelijk actief benutten als er een wisselwerking is met het nadenken over het onderwerp van de tekst en de inrichting of structurering van de tekst zal er sprake zijn van kennistoename nu zal als een schrijver een gewone lineaire tekst schrijft het verleidelijk want efficient voor hem zijn om op routinehandelingen en 40e jaargang nummer 3 februari 2011 5 patronen terug te vallen nadrukkelijk mentale processen te zien ze zien belang nadenken over de structuur zal erbij inschie rijke plannings en analyseactiviteiten bij het ten dan zal dit schrijven weinig effect heb

schrijven van hypertexten die zij kunnen benutten op de toename van kennis toe-
passen wanneer ze zelf schrijven een groot voordeel van observerend leren is bij
het schrijven van een hypertext ligt dit daarnaast dat leerlingen hun aandacht
rich mogelijk anders er is in elk geval een ten op het leren schrijven en niet op het
nieuwheidseffect de meeste schrijvers zijn inspannende schrijven omdat zij niet
 bezig niet gewend aan het schrijven van een hie hoeven te zijn met de tekstproduc-
tie zelf rarchische tekst met hyperlinks van de ene pagina naar de andere en kun-
nen daarom niet terugvallen op oude patronen we veronderstellen dat schrijvers
tijdens het schrij lesmateriaal een betoog ven van hypertexten actief hun kennis
schrijven reconstrueren en ordenen ze moeten expli ciet beslissingen nemen over
onder andere voor het onderzoek maakten we een aantal de structuur van de tekst
de te onderschei voor en natoetsen o a schrijfvaardigheid den inhoudselementen
de clustering van kennisverwerving computervaardigheden inhoudselementen en
over het type en de en verbale intelligentie en lesmateriaal het plaatsing van de hy-
perlinks de schrijver is werd een lessenserie van vijf lessen van probleemo-
plossend bezig wat kenniscon ongeveer 70 minuten per les waarin leerlin structie
bevordert dat het schrijven van gen van havo 4 en vwo 5 komt overeen hypertext-
sten kennisverwerving positief kan met aso een betoog leren schrijven over het
beïnvloeden bleek uit studies van bromme onderwerp goede doelen de lessen kwa
en stahl 2005 zij vonden positieve effec men in nauwe samenwerking met leraren
ten van het produceren nederlands tot stand van hypertexten op ken een groot
voordeel nis over inhoudelijke rela de leerlingen waren verdeeld in drie groe van
observerend ties en structuren over pen leren is dat het onderwerp een hypertext-
groep die het betoog in leerlingen hun hypertextvorm schreef hyp aandacht richt-
en een lineaire groep die het betoog in op het leren observerend leren lineaire nor-
male tekstvorm schreef schrijven en niet op lin het inspannende observerend
leren kan een observerend leren groep die niet schrijven een effectieve schrijf zelf
schreef maar videofragmenten didactiek zijn bij verschil bekeek met daarop leer-
lingen die lende tekstsoorten en hyper teksten aan het schrijven waren voor leer-
lingen van verschillende niveaus zie obs bijvoorbeeld braaksma e a 2007 raedts e
a 2009 van steendam e a 2010 daarom denken we dat observerend leren opbouw
van de lessenserie ook effectief kan zijn bij het leren schrijven van een hypertext
bij observerend leren per les formuleren we de leerdoelen en de krijgen leerlingen
immers onzichtbare uitwerking van die doelen in activiteiten in februari 2011 num-
mer 3 40e jaargang 6 de verschillende groepen voor de activitei ren maar
medeleerlingen observeren die ten met asterisk geldt dat leerlingen uit de hi-
ermee bezig zijn obs groep die opdrachten niet zelf uitvoe les 1 doel inhoudskenn-
nis verwerven over het onderwerp goede doelen voorkennis activeren over goede
doelen activiteiten bedenken wat je al weet en wat je vindt van goede doelen quiz
nadenken over criteria voor goede doelen kaartjesopdracht een definitie schrijven
van goede doelen les 2 doel 1 inhoudskennis verwerven over goede doelen de crite-
ria voor goede doelen concre tiseren activiteit een manier bedenken om geld in te
zamelen voor een goed doel doel 2 kennis verwerven over goede doelen ervaren
hoe argumentatie retorisch werkt activiteit een simulatiespel spelen een jury over-
tuigen van de beste manier om geld in te zamelen door een posterpresentatie te

houden les 3 doel 1 kennis verwerven over argumentatie publiekgerichtheid en onderdelen van het betoog activiteit in tweetallen een middenstuk en slot van een kort betoog schrijven onderwerp en inleiding zijn al gegeven in lineaire vorm of hypertextvorm leerlingen in de hyp groep leren door deze activiteit ook de technische aspecten van het schrijven van een hypertext doel 2 als lezer kennis verwerven over argumentatie publiekgerichtheid en onderdelen van het betoog activiteit in tweetallen commentaar geven op het korte betoog van medeleerlingen dat geschreven is in lineaire vorm en hypertextvorm leerlingen in de hyp groep leren door deze activiteit ook over de structuur en leesbaarheid van een hypertext 40e jaargang nummer 3 februari 2011 7 doel 3 introductie casus over ont koppeling goede doelen en commerciële loterijen en inhoudskennis verwerven over goede doelen activiteiten kennismaking met de actuele kwestie over de ont koppeling goede doelen en lote rijen documentatie over de kwestie globaal lezen en tekstvragen beantwoorden een standpunt innemen binnen die kwestie en mogelijke argumenten formuleren les 4 doel 1 inhoudskennis en kennis over argumentatie verwerven activiteiten onderschikkende argumentatie voor het standpunt bedenken met hulp van de documentatie deze argumentatie in een schema en argumentatiestructuur plaatsen doel 2 gestructureerd argumentatie aanbieden activiteiten argumentatiestructuur maken en die toelichten en bespreken met een medeleerling doel 3 publieksgericht schrijven activiteiten adviezen presenteren en oefenen met aandacht trekken van publiek en rekening houden met publiek voornamelijk inleiding en titel doel 4 kennis verwerven over presentationele aspecten van schrijven activiteit een eerste versie van de inleiding van het betoog schrijven in lineaire vorm of in hypertextvorm die de aandacht trekt van het publiek les 5 doel 1 inbrengen van alle aspecten uit de lessenserie inhoudskennis kennis over argumentatie en kennis over presentationele aspecten van schrijven activiteit een betoog schrijven over de actuele kwestie binnen het onderwerp goede doelen in lineaire vorm of in hypertextvorm het lesmateriaal is te verkrijgen via de website van martine braaksma ilo uva nl homepages martine lesson series htm februari 2011 nummer 3 40e jaargang 8 ontdekkend leren onderschikkende argumenten in een hypertext kunt neerzetten op die manier krijgen naast samenwerkend leren speelt de ver de leerlingen uit de obs groep inzicht in de kenning van het onderwerp een grote rol in verschillende mogelijkheden die een hyper de lessen we baseerden ons daarbij op hil tekst biedt voor het aanbrengen van structuurs 1982 1995 inquiry learning of ontuur in een tekst dekkend leren de eerste twee lessen waren in zijn geheel gericht op de verkenning van het onderwerp volgens die manier leerlingen speelden mee in een quiz over goede ervaringen met de lessen doelen ontdekten en bediscussieerden criteria voor goede doelen kaartjesopdracht de ervaringen van de leraren en leerlingen en bedachten in groepjes een manier om met de uitvoering van de lessen waren goed zoveel mogelijk geld op te halen voor een beide groepen waardeerden het thema goed doel en presenteerden dat voor een goede doelen en de uitwerking ervan in de jury van klasgenoten simulatiespel in bij lessen de leraren waren vooral tevreden over lage 1 is het lesmateriaal afgebeeld voor dit de structuur en de opbouw van de lessen en simulatiespel en in braaksma en pistoor de kwaliteit van de uitgevoerde taken

inclu 2008 staat een verslag over het werken sief de lineaire teksten en hypertexten als met inquiry learning daarin komt ook de aandachtspunt formuleerden ze dat er wel kaartjesopdracht aan de orde meer aandacht besteed had kunnen worden aan feedback op leerlingproducten nu werd in les 3 kregen de leerlingen een document niet elke schrijf taak besproken tatiemap met o a kranten artikelen over goede doelen na aanwijzingen voor en de leerlingen waren vooral positief over het oefeningen in het presenteren van argu samenwerkend leren de kaartjesopdracht mentatie en het schrijven van aantrekkelijke en het simulatiespel die actieve manier van lezersgerichte teksten lessen 3 en 4 schre kennis opdoen over het onderwerp vonden ven de leerlingen uiteindelijk in les 5 een ze aangenaam ook het praktische aspect betoog over goede doelen van de lessenserie sprak ze aan ze vonden het bijvoorbeeld prettig dat ze de theorie om de videofragmenten voor de obs groep over het aandacht trekken van de lezer aan te kunnen construeren hebben we leerlin geboden kregen via opdrachten en dat gen gevraagd om hyper teksten te schrijven daardoor meteen het effect van aandacht en dat hardop denkend te doen ze moesten trekken duidelijk was de leerlingen vonden alles wat ze dachten vooraf tijdens en na wel het lastig dat de lessenserie zo aan tijd afloop van het schrijven hardop zeggen we gebonden er was voor iedere opdracht filmde deze leerlingen terwijl ze hardop namelijk een bepaalde tijd beschikbaar en denkend aan het werk waren bewerkingen doordat de lessen deel uitmaakten van van deze films toonden we later aan de leer experimenteel onderzoek konden we daar lingen van de obs groep in bijlage 2 staat niet van afwijken een voorbeeld van een opdracht waarin leerlingen uit de obs groep observeren hoe leerlingen uit de hyp groep waardeerden twee leerlingen nadenken en overleggen het schrijven van hypertexten ze vonden over de manier waarop je argumenten en het een gestructureerde manier van schrij 40e jaargang nummer 3 februari 2011 9 ven het schrijven van de hypertexten ging zorgde voor de grote hoeveelheid observe ze na een technische instructie vrij gemak rend leren taken kelijk af de structuur en de kwaliteit van de betogende hypertexten wisselden behoor lijk sommige leerlingen schreven vrij lange lineairachtige teksten met alleen informa drie studies tieve hyperlinks in de startpagina van hun hypertext zoals bijvoorbeeld uitleg over we onderzochten in drie studies de effectivi verschillende goede doelenorganisaties teit van hypertext schrijven en observerend andere leerlingen hadden ook deze line leren de eerste studie vergeleek de schrijf airachtige structuur maar gebruikten processen tijdens hypertext schrijven en hyperlinks naar argumenten voor hun stand lineair schrijven een groep leerlingen havo punt een andere groep leerlingen constru 4 vgl aso kwam voor deze studie naar de eerde meer hiërarchisch opgezette hyper interfacultaire lerarenopleidingen van de teksten met een korte startpagina met universiteit van amsterdam om daar de les daarin een inleiding en de formulering van sen te volgen het observeren van de schijf hun standpunt en met hyperlinks naar sub processen tijdens het schrijven van hyper pagina s waarin de argumentatie en de con tekst en de lineaire tekst deden we met clusie werd uitgewerkt voor een beschrij behulp van het programma inputlog dat ving en analyse van de kwaliteit van de key stroke logfiles opneemt van leerlingen hypertexten van de leerlingen verwijzen we die op de computer schrijven van waes naar het ar-

tikel van Beldman en Braaksmaleijten 2006 2008 in Vonk 37 5 de tweede studie vergeleek de effectiviteit de leerlingen uit de obs groep waren van hypertext schrijven en lineair schrijven gematigd positief over het observerend en vond plaats op twee scholen in Nederland het idee van niet zelf schrijven taken land waarbij de leraren tijdens de lessen uitvoeren maar kijken naar anderen sprak Nederlands zelf de experimentele lessenserie ze aan uit de ingevulde leerlingboekjes gaven aan de leerlingen havo 4 vgl aso bleek ook dat ze van het observeren van de leerlingen waren verdeeld in hyp groep medeleerlingen geleerd hadden maar de pen en lin groepen leerlingen waren kritisch over de grote hoeveelheid opdrachten die ze moesten uitvoeren de derde studie vond plaats in verschillende landen dat had echter te maken met het feit klassen vwo 5 vgl aso op een school in dat de lessenserie ontwikkeld was voor Amsterdam en ditmaal werden de lessen experimenteel onderzoek doordat de groep gegeven door een speciaal voor dit onderzoek op didactiek lineair schrijven hyper zoek getrainde leraar die alle groepen les tekst schrijven en observerend leren van gaf naast de groepen hyp en lin was er nu elkaar moesten verschillen was het belang ook een groep die leerde volgens de didac rijk dat telkens wanneer er in de hyp groep tiek van observerend leren obs we kon en lin groep schrijven taken uitgevoerd werden nu dus de effectiviteit van hypertext den er in de obs groep geobserveerd werd schrijven lineair schrijven en observerend die noodzaak tot een gelijke verdeling leren vergelijken februari 2011 nummer 3 40e jaargang 10 effecten op schrijfvaardigheid schrijfopdracht maar de hoeveelheid activiteiten tijdens de schrijfopdracht verschilde studie 1 tussen beide groepen meer schrijven in hyp en meer en langer pauzeren in lin in de eerste studie vergeleken we de schrijf processen die voorkwamen tijdens hyper een nadere analyse liet zien dat leerlingen tekst schrijven en lineair schrijven gemiddeld die lineaire teksten schreven meer tijd spendeerden deden de leerlingen even lang over de deelden aan pauzeren tussen woorden in schrijftaken in beide condities maar we het begin van het schrijfproces en aan pauze vonden daarentegen verschillen in proceskaarten tussen zinnen in het midden van het karakteristieke tijdens hypertext schrijven en schrijfproces dan leerlingen die hypertexten lineair schrijven we zagen dat leerlingen uit schreven zie tabel 1 leerlingen uit de hyp de hyp groep meer schrijftijd productietijd groep daarentegen lieten tijdens het hyper gebruikten dan leerlingen uit de lin groep tekst schrijven frequenter en voor een leerlingen uit de lin groep daarentegen langere tijd productieactiviteiten zien gedurende pauzeerden meer en langer dan leerlingen tijdens het hele schrijfproces in vergelijking uit de hyp groep leerlingen uit beide groep met leerlingen uit de lin groep pen deden gemiddeld dus even lang over de tabel 1 kenmerkende distinctieve activiteiten voor hypertext schrijven hyp en lineair schrijven lin tijdens drie fasen van het schrijfproces pauze locaties en productie activiteiten begin midden einde duur hoeveel duur hoeveel duur hoeveel heid heid heid pauzeren tussen woorden lin pauzeren tussen zinnen lin productieactiviteiten hyp hyp hyp hyp hyp ook bleek dat sommige van de procesactiviteiten schrijfproces bleken daarentegen positief activiteiten die kenmerkend waren voor de lin samen te hangen met de kwaliteit van groep zoals veel tijd besteed aan pauzeren de hypertext de andere organisatie van tussen zinnen in het midden van het schrijf schrijfprocessen tijdens hy-

pertekst schrijven proces negatief samenhangen met de kwali en lineair schrijven lijkt dus ook in deze teit van de uiteindelijke tekst de activiteiten studie verband te houden met de kwaliteit die kenmerkend waren voor leerlingen in de van het resulterende schrijfproduct vgl hyp groep zoals het frequent uitvoeren van braaksma e a 2007 productieactiviteiten in het midden van het 40e jaargang nummer 3 februari 2011 11 studie 2 van in de hyp groep voor leerlingen met een gemiddelde verbale intelligentie gemid uit de tweede studie bleek het effect van deld niveau werd geen het leerarrangement afhankelijk van het verschil tussen de groepen soort leerling leerlingen met een hoge ver gevonden figuur 1 toont goede leerlingen bale intelligentie hoog niveau schreven de effecten van de leer zijn in staat de betere lineaire teksten in de natoets als zij condities voor verschil transfer van tijdens de interventie hyperteksten hadden lende niveaus van leerlin hyper tekst geschreven dan wanneer zij tijdens de inter gen op tekstkwaliteit we schrijven naar ventie lineaire teksten hadden geschreven veronderstellen dat goede lineair schrijven voor goede leerlingen is het schrijven van leerlingen beter kunnen te maken hyperteksten dus effectief geweest voor omgaan met de onge zwakke leerlingen laag niveau was het wone tekstvorm van een omgekeerd zij schreven betere lineaire tek hypertekst en dat zij in staat zijn de transfer sten in de natoets als zij tijdens de interven van hypertekst schrijven naar lineair schrij tie waren ingedeeld in de lin groep in plaats ven te maken figuur 1 de effecten van hypertekst schrijven hyp en lineair schrijven lin op lineaire tekstkwaliteit lineaire tekstkwaliteit z score lin hyp lin hyp laag niveau gemiddeld niveau hoog niveau februari 2011 nummer 3 40e jaargang 12 studie 3 betere lineaire teksten in de natoets als zij tijdens de interventie waren ingedeeld in de in de derde studie werden drie groepen leer lineaire groep voor leerlingen met een lingen met elkaar vergeleken hypertekst gemiddelde schrijfvaardigheid in de voorme schrijven lineair schrijven en observerend ting werd er geen verschil tussen de groe leren we vonden voor de effecten op line pen gevonden zie figuur 2 aire tekstkwaliteit een soortgelijk resultaat als in studie 2 namelijk weer dat het effect we zien door deze studie onze veronderstel van het leerarrangement afhankelijk is van ling bevestigd dat goede leerlingen beter het soort leerling leerlingen met een hoge kunnen omgaan met de ongewone tekst score op de schrijftoets lineair schrijven in de vorm van een hypertekst en dat zij in staat voormeting dus leerlingen die met een zijn de transfer van hypertekst schrijven naar goede schrijfvaardigheid aan de lessenserie lineair schrijven te maken hetzelfde geldt begonnen schreven betere lineaire teksten waarschijnlijk voor observerend leren goede in de natoets als zij tijdens de interventie leerlingen kunnen de transfer maken van hyperteksten hadden geschreven of geleerd het observeren van verschillende schrijvers hadden door middel van observerend leren aan het werk naar het zelf schrijven van tek voor leerlingen met een zwakke schrijfvaar sten digheid was het omgekeerd zij schreven figuur 2 de effecten van hypertekst schrijven hyp lineair schrijven lin en observerend leren obs op lineaire tekstkwaliteit schrijfkwaliteit lineaire tekst in de natoets schrijfkwaliteit lineaire tekst in de voortoets 40e jaargang nummer 3 februari 2011 13 effecten op kennisverwerving meer van de lessenserie dan leerlingen die over minder goede kennis beschikten bij momenteel vinden de analyses plaats van de aanvang van de

lessense effecten van hypertext schrijven en observeren de goede leerlingen de goede verend leren op kennisverwerving we hebben laten na afloop kennis leerlingen lieten ben de kennis over het thema goede doe van een betere kwaliteit na afloop kennis len op twee manieren getoetst in studie 2 zien dan minder goede van een betere hebben we de leerlingen vooraf en na leerlingen blijkbaar kon kwaliteit zien dan afloop van de lessenserie een begrippenweb den de goede leerlingen minder goede laten maken over goede doelen daarin door hun voorkennis leerlingen moesten zij zoveel mogelijk concepten en meer profiteren van de relaties tussen die concepten rondom het lessenserie centrale thema goede doelen zetten in studie 3 hebben we gewerkt met een vragen lijst over het thema goede doelen die meer gericht was op de inhoud van het uiteinde tot besluit lijke betoog dat de leerlingen schreven in hyp of lin of schrijvers observeerden in in dit artikel hebben we verslag gedaan van ons onderzoek naar de effecten van hyper tekst schrijven en observerend leren op voorlopige resultaten uit studie 2 laten zien schrijfvaardigheid en kennisverwerving we dat het aantal relaties in de begrippenweb hopen inzicht te hebben gegeven in de ben vooraf en na afloop van de lessenserie kracht van beide leerarrangementen en de niet verschilde tussen de hyp groep en de manier waarop we hypertext schrijven en lin groep hetzelfde geldt voor de hierar observerend leren hebben uitgewerkt in een chie van de begrippenwebben aantal lessenserie voor het schrijven van betogen geneste relaties ook daar vonden we geen verschillen tussen beide groepen wel is we denken dat het aanvullen en afwisselen aangetoond dat leerlingen na afloop van de van de reguliere didactiek voor schrijfvaar lessenserie over meer kennis over het thema digheid met hypertext schrijven en observe goede doelen beschikten en dat deze ken rend leren zinvol kan zijn in de klassensituatie hierarchischer van structuur was dan tie door dat ons lesmateriaal deel uitmaakte voor de lessenserie van experimenteel onderzoek was het niet mogelijk om de hypertexten van de leerlin uit studie 3 blijkt ook dat de leerlingen na gen plenair of in groepjes te bespreken en afloop van de lessenserie over betere kennis te evalueren maar wij denken dat er bij der beschik- ten dan voor de lessenserie er wer gelijke onderwijsleergesprekken interessante den echter geen verschillen tussen de groe en effectieve leerinhouden aan de orde kun pen gevonden in de kwaliteit van die kennis nen komen zo zouden bijvoorbeeld de ver leerlingen uit alle groepen gingen in gelijke schillende typestructuren van de hypertext mate vooruit wel werd voor alle groepen sten aan de orde kunnen komen evenals de een effect gevonden van de kenniskwaliteit navigatiemogelijkheden voor de verschil in de voormeting op de kenniskwaliteit in de lende soorten lezers door middel van de nameting leerlingen die al over goede ken gekozen hyperlinks nis beschikten in de voormeting leerden februari 2011 nummer 3 40e jaargang 14 hetzelfde geldt vanzelfsprekend voor de het onderdeel inquiry learning ontdek reflectie op de geobserveerde schrijfproces kend leren uit de lessenserie dat ingezet sen bij observerend leren verschillende werd bij de verkenning van het onderwerp is schrijfaanpakken bij bijvoorbeeld het begin volgens ons ook erg geschikt om in de klas nen met een tekst of het gebruikt te worden bij de inhoudelijke voor bedenken van een titel bereiding op schrijftaken als leerlingen bij ontdekkend leren kunnen vergeleken en voorbeeld een betoog moeten schrijven

over is erg geschikt om geëvalueerd worden op actieve donorregistratie² kunnen ze kennis in de klas gebruiken die manier wordt er op opdoen over dit onderwerp op een onder te worden bij de een natuurlijke manier zoekende actieve manier mogelijke op inhoudelijke aandacht besteed aan drachten hiervoor zijn een enquête houden voorbereiding op het leren schrijven van onder klasgenoten en leraren over hoe zij schrijftaken een betoog omdat we staan tegenover deze manier van donorre in twee studies vonden gistratie een interview afnemen van men dat hypertext schrijven sen die een donororgaan hebben ontvangen en observerend leren of op een wachtlijst staan een debat voeren met name effectief was voor goede leerlin tussen voor en tegenstanders van actieve gen qua verbale intelligentie of schrijfvaar donorregistratie de didactiek inquiry lear digheid lijkt het ons raadzaam om extra ning is erg positief geëvalueerd door leerlin aandacht en instructie die gericht is op de gen en leraren en kan op verschillende transfer naar lineair schrijven te geven aan manieren ingezet worden het liefst met een zwakke leerlingen vervolg van hypertext schrijven en of obser verend leren martine braaksma gert rijlaarsdam en huub van den bergh interfacultaire lerarenopleidingen universiteit van amsterdam uil ots universiteit utrecht braaksma uva nl noten 1 we danken de leerlingen en leraren van de klassen die meededen aan ons onderzoek dit onderzoeksproject is gefinancierd door nwo proo 411 03 115 2 in nederland is niet iedereen wettelijk orgaandonor zoals in belgie en pleiten sommige politieke partijen voor het stelsel van actieve donorregistratie dat houdt in dat iedereen die na drie keer te zijn benaderd nog geen keuze heeft gemaakt in principe orgaandonor is dat kan men altijd veranderen 40e jaargang nummer 3 februari 2011 15 bibliografie bereiter c scardamalia m 1987 the psychology of written composition hillsdale nj lawrence erlbaum beldman h braaksma m 2008 hypertext schrijven als aanvullende didactiek wat werkt een onderzoek naar de kwaliteit van betogende hypertexten vonk 37 5 p 3 19 braaksma m pistoor e 2008 inquiry learning bij een lessenserie betoog schrij ven levende talen magazine 95 3 p 16 20 braaksma m rijlaarsdam g janssen t 2007 writing hypertexts proposed effects on writing processes and knowledge acquisition l1 educational studies in language and literature 7 4 p 93 122 bromme r stahl e 2005 is hypertext a book or a space the impact of different introductory metaphors on hypertext construction computers education 44 2 p 115 133 haas c wickman c 2009 hypertext and writing in r beard d myhill j riley m nystrand eds the sage handbook of writing development london sage publications p 527 544 hillocks g 1982 inquiry and the composing process theory and research college english 44 7 p 659 673 hillocks g 1995 teaching writing as reflective practice new york teachers college kieft m rijlaarsdam g 2006 leren schrijven en schrijfstrategieen vonk 35 5 p 3 14 macarthur c a 2006 the effects of new technologies on writing and writing pro cesses in c a macarthur s graham j fitzgerald eds handbook of writing research new york the guilford press p 248 263 raedts m daems fr van waes l rijlaarsdam g 2009 observerend leren van peer models bij een complexe schrijftaak tijdschrift voor taalbeheersing 31 2 p 142 165 februari 2011 nummer 3 40e jaargang 16 rouet j f levonen j j dillon a spiro r j eds 1996 hypertext and cogni tion mahwah lawrence erlbaum van steendam e rijlaarsdam g sercu l van den bergh h 2010 the effect of instruction type

and dyadic or individual emulation on the quality of higher order peer feedback in efl learning and instruction 20 p 316 327 van waes l leijten m 2006 logging writing processes with inputlog in l van waes m leijten c neuwirth vol eds g rijlaarsdam series ed studies in writing vol 17 writing and digital media oxford elsevier p 158 165 40e jaargang nummer 3 februari 2011 17 bijlage 1 lesmateriaal voor het simulatiespel werkblad 5 een manier verkopen om geld in te zamelen voor een goed doel opdracht 5a stel je voor jullie school doet mee aan een gezamenlijke actie van amsterdamse scholen het is de bedoeling dat in congo een school wordt opgericht voor leerlingen uit vluchtelingenkampen waar ze les krijgen en een beroep leren daarvoor is mini maal 3000 euro per school nodig voor de inzameling is een week beschikbaar twee leerlingen sanne en bas doen een voorstel voor de aanpak om die 3000 euro op jullie school bij elkaar te krijgen ze kunnen het niet eens worden over de manier waarop ze het geld bij elkaar willen krijgen sanne denkt dat ze het beste een praatje in alle klassen kunnen houden om leerlingen te overtuigen dat het goede doel hun bijdrage waard is sanne zegt dat is de beste manier iedereen kan wel een paar euro missen zeker als je een bijbaan tje hebt we gaan de klassen rond om alles uit te leggen en het goede doel te promoten en we hangen posters op om mensen enthousiast te maken we gaan ook naar de medewerkerskamer in de aula komt een grote ton te staan waarin ze enveloppen met het geld kunnen stoppen het is de bedoeling dat iedereen op school geeft aan de school in congo dan hebben we het zo voor elkaar want iedereen begrijpt dat kinderen uit vluchtelingenkampen ook naar school moe ten bas wil een loterij organiseren om geld in te zamelen hij denkt dat mensen eerder bereid zullen zijn aan een goed doel te geven als ze zelf kans hebben op een prijs hij stelt voor om 3000 loten te drukken bas zegt we krijgen veel meer bij elkaar als we een loterij organiseren met prijzen die leerlingen kunnen winnen een deel van de opbrengst van de loten is dan voor mooie prijzen bijvoorbeeld als we loten van 1 50 euro maken dan is 1 euro voor ons goede doel en 50 euro cent voor de prijzen dat zijn natuurlijk geen echte geldprijzen maar bioscoop bonnen dvd bonnen en als hoofdprijs een laptop sanne en bas praten er een hele tijd over maar ze worden het niet met elkaar eens de vraag is dus haal je geld op voor de school in congo door een inzamelingsactie of door een loterij februari 2011 nummer 3 40e jaargang 18 de schoolleiding besluit dat het het beste is als de school hier per klas over stemt daarvoor heeft ze een werkvorm bedacht waarin de leerlingen elkaar proberen te overtuigen van de beste inzamelingsvorm wij gaan nu ook zoiets doen we verdelen de klas in zes groepen drie groepen zijn voor geld ophalen en drie groepen zijn voor de loterij deze indeling staat los van wat je zelf vindt je moet ook standpunten kunnen verdedigen waar je niet achter staat advocaat van de duivel we trekken lootjes om de groepen in te delen straks moeten twee groepen geld ophalen en loterij met een korte posterpresentatie een jury overtuigen dat hun voorstel het beste is let op je hoort pas vlak voor de presentatie welke twee groepen dat zijn jullie krijgen 30 minuten voor de voorbereiding daarvan hebben jullie 20 minuten de tijd om argumenten te bedenken als dat niet goed lukt kan de groep na 10 minuten een extra argument vragen aan de leraar vervolgens krijgen jullie 10 minuten om een poster te maken en de presentatie voor te bereiden hieronder staat een stappen-

plan waarin je precies ziet hoe het allemaal in zijn werk gaat opdracht 5b argumentatie bedenken voor de beste inzamelingsvorm 20 minuten groepswerk onderdeel 1 bedenk vier of vijf argumenten waarmee je de jury kunt overtuigen van jullie standpunt zie lootje schrijf ze in trefwoorden in de tabel op de kolom onderschikkende argumenten vul je pas bij onderdeel 2 in ons standpunt is kruis aan we zamelen geld in voor het goede doel oprichting school in congo door geld op te halen we zamelen geld in voor het goede doel oprichting school in congo door een loterij te organiseren 40e jaargang nummer 3 februari 2011 19 argument onderschikkend argument 1 2 enz onderdeel 2 kies nu de drie sterkste argumenten en omcirkel die bedenk daarna onderschikkende argumenten voor deze drie argumenten met onderschikkende argumenten bedoelen we argumenten die de hoofdargumenten ondersteunen let op dat het onderschikkende argument geen nieuw argument is het onderbouwt een argument opdracht 5c een poster maken 10 minuten groepswerk jullie gaan een poster maken waarmee twee groepsleden de presentatoren straks de jury gaan overtuigen van jullie standpunt wat staat op de poster jullie standpunt we zamelen geld in voor het goede doel oprichting school in congo door geld op te halen of door een loterij te organiseren jullie drie argumenten jullie onderschikkende argumenten de namen van de groepsleden onderstreep de namen van de twee presentatoren op een apart kaartje schrijven jullie een slotzin waarmee je de jury over de drempel trekt die zin leest de presentator voor als slot van de presentatie hij mag de zin ook uit het hoofd doen let op schrijf groot en duidelijk op jullie poster iedereen moet het kunnen lezen als je verschillende kleuren gebruikt wees dan consequent lever de poster in bij de leraar februari 2011 nummer 3 40e jaargang 20 werkblad 6 aanwijzingen voor de presentatoren opdracht 6 1 jullie presentatie duurt maximaal twee minuten als de kookwekker gaat mag je je zin afmaken 2 bedenk een taakverdeling mogelijkheden leerling 1 presenteert leerling 2 wijst het aan op de poster leerling 1 geeft het standpunt leerling 2 geeft de argumentatie leerling 1 rondt af 3 voordat je begint met presenteren hang je je poster op 4 let erop dat je zowel de klas als de jury toesprekt 5 draai je niet om naar de poster en ga ook niet voor de poster staan zodat niemand hem kan lezen de poster is een hulpmiddel het gaat erom dat jullie de jury en het publiek overtuigen werkblad 7 aanwijzingen voor de juryleden opdracht 7 de jury bestaat uit vijf leerlingen die komen uit de groepen die niet presenteren de leraar wijst de juryvoorzitter aan voor en tijdens de presentaties 1 iedere presentatie duurt maximaal twee minuten als de kookwekker gaat mag de presentator zijn zin afmaken 2 verdeel de taken twee juryleden letten op de argumentatie en twee letten op de presentatie de voorzitter bewaakt de tijd zorgt ervoor dat alles goed gaat en deelt de uitslag mee 3 tijdens de presentatie zet je als jurylid trefwoorden in het onderstaande schema als je op de argumentatie gaat letten vul je die kolommen in als je op de presentatie gaat letten vul je die kolommen in 40e jaargang nummer 3 februari 2011 21 groep argumentatie presentatie sterke punten zwakke punten sterke punten zwakke punten 1 2 tijdens het juryoverleg 4 minuten 4 ieder jurylid bepaalt voor zichzelf in stilte welke groep de winnaar is en waarom de juryvoorzitter doet dit ook maar leidt eerst de inventarisatie stap 5 en vertelt welke groep zijn voorkeur heeft aan het einde of als de stemmen staken 5

de juryvoorzitter vraagt aan ieder jurylid welke groep hij zij als winnaar heeft gekozen en waarom geen discussie alleen inventarisatie 6 als jullie het eens zijn vat de juryvoorzitter de sterke punten samen als jullie het niet eens zijn kun je heel kort overleggen anders moet je stemmen de juryvoor zitter heeft de doorslaggevende stem na het juryoverleg 7 de juryvoorzitter deelt plechtig aan de hele klas de winnende groep mee en licht de keuze met een paar zinnen toe hiervoor heeft hij twee minuten de tijd februari 2011 nummer 3 40e jaargang 22 bijlage 2 een observerend leren opdracht kijkopdracht 1 mogelijkheden van hyperteksten schrijven jullie zien nu op een filmpje hoe linda en bart bezig zijn met opdracht 9 het schrij ven van een hypertekst ze hebben de opdracht en de technische instructie doorge lezen gekeken hoe het technisch in zijn werk gaat en een nieuwe pagina gemaakt bart gaat nu terug naar de inhoud van het betoog het bedenken van twee argumen ten en een onderschikkend argument hoe kun je dat aanpakken in een hypertekst kijk goed hoe bart en linda dit aanpakken en tot welke keuze zij komen na het observeren vragen we jullie of jullie dit de beste keuzen vinden en moeten jullie je antwoord toelichten open het fragment van bart en linda bart linda hyp 9 uit de map en bekijk dat als je het nodig vindt kun het fragment nog eens bekijken hieronder kun je aantekeningen maken als je aan het observeren bent vul in hoe vaak je het frag ment bekeken hebt aantekeningen bart en linda keer bekeken maak na het observeren de onderstaande opdrachten 1 bart stelt een vraag a welke vraag stelt bart schrijf de vraag helemaal op 40e jaargang nummer 3 februari 2011 23 b waar kiest linda voor 2 er zijn dus twee mogelijkheden welke schrijf op 1 2 wat vinden jullie de beste keuze en waarom de beste keuze is omdat februari 2011 nummer 3 40e jaargang a d v e r t e n t i e 40e jaargang nummer 3 februari 2011